

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Я. В. Литвиненко,
кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри банківської справи
Національної академії статистики,
обліку та аудиту (м. Київ)

УДК 338:658.589

НАПРЯМКИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

В умовах економічної кризи в Україні вихід з неї залежить від ефективності діяльності як суб'єктів господарської діяльності, так і держави в цілому. Це можливо тільки при умові збільшення валового внутрішнього продукту, зростання виробництва товарів та послуг за рахунок інтенсивності виробничого процесу. Також головним завданням стає підвищення конкурентоспроможності як виробників, так і конкурентоздатності продукції, яка виробляється, та послуг, які надаються. Виконання такого завдання можливо тільки при інтенсифікації виробничого процесу, впровадження новітніх технологій, техніки, тобто проведення інноваційної діяльності як на рівні окремого підприємства, так і держави в цілому.

Ключові слова: інноваційна діяльність, інноваційна політика, інноваційна система, інноваційний проект, напрямки інноваційної політики держави.

В сучасних умовах економічного розвитку України все гострішими стають питання подальшого розвитку та активізації інноваційної діяльності як на рівні окремого господарюючого суб'єкта, так і держави в цілому. На жаль, в останні роки при проведенні інноваційної діяльності головним її напрямком було придбання засобів виробництва, машин, механізмів, тому недостатньо уваги та фінансових ресурсів витрачалось на розробку новітніх технологій, у тому числі маловідходних, ресурсозберігаючих та безвідходних, розробки нової техніки тощо.

Дослідженням стану та розвитку інноваційних процесів займалося багато вчених, фахівців, які визначали напрямки розвитку в світі, різні організаційні форми її проведення, їх позитивні та негативні риси. До таких дослідників можна віднести В. М. Богдана, Н. Б. Ісакову, В. М. Миленського, К. Січкаренко, А. В. Черепа та інші. Але при всій широті дослідження недостатньо уваги приділялося можливості зміни існуючих напрямків цієї діяльності в Україні, особливо в умовах економічної кризи.

Метою статті є дослідження стану та розвитку інноваційної діяльності в Україні, аналіз різних напрямків її проведення та визначення можливості удосконалення цього процесу з урахуванням тієї економічної ситуації, яка складається.

Подальший розвиток економіки України, підвищення ефективності діяльності як держави, так і її підприємств у визначеному ступені залежить від розвитку та впровадження новітніх технологій, техніки, останніх досягнень науково-технічного прогресу. Позитивний результат залежить у першу чергу від тієї інноваційної політики, яку проводить держава.

Метою державної інноваційної політики повинен бути подальший розвиток її економіки, зростання валового внутрішнього продукту і на підставі цього зростання добробуту населення. Як завдання може бути визначено технічне переоснащення виробництва, перехід на використання нового обладнання, запровадження матеріалозберігаючих і енергозберігаючих технологій та інше. Одним з основних завдань інноваційної політики повинно бути підвищення конкурентоспроможності економіки та підприємств держави, а також конкурентоздатності продукції.

Державна інноваційна політика базується на існуючій законодавчій базі, яка повинна визначати правові аспекти діяльності та відповідні обов'язки. Складовими інноваційної політики є суб'єкти господарювання, інноваційна інфраструктура, інноваційні процеси, економічне та фінансове підґрунтя, ресурсна база країни.

Окремі учені визначають інноваційну політику як складову частину національної інноваційної системи, наголошують на тому, що "інноваційна система є сукупністю державної інноваційної політики, суб'єктів інноваційної діяльності, інноваційної інфраструктури, інноваційних процесів і ресурсів" [1, с. 13]. На наш погляд, інноваційна політика — поняття ширше, ніж національна інноваційна система по своїй сутності. Остання — це лише організація інноваційної діяльності суб'єктів господарювання, здійснення інноваційних процесів, наявність усіх видів ресурсів, розробка та проведення різних організаційних заходів тощо. У той же час інноваційна політика, крім інноваційної системи, включає загальну мету та завдання на рівні держави з урахуванням взаємодії з іншими системами — фінансовою, банківською, статистичною, інформаційною, маркетинговою, організаційною тощо. Але основою національної інноваційної політики можна вважати національну інноваційну систему, яка має свою мету та завдання.

Існуючу інноваційну політику, з економічної точки зору, можливо поділити на два рівня: макрорівень, тобто державна інноваційна політика, та мікрорівень — підприємство, фірма, об'єднання. Виходячи з цього розподілу, визначається і мета кожного з них. На рівні держави головною метою є підвищення рівня технічного оснащення з метою зростання суспільної продуктивності праці, зростання ВВП та загального рівня виробництва. На мікрорівні головною метою може бути збільшення виробництва та реалізації продукції, отримання прибутку і підвищення рівня доходів власників підприємства, а також відповідне збільшення добробуту інших робітників.

Основу інноваційної системи складає інноваційний проект, який базується на інноваційній пропозиції — загальній зміні технічної та технологічної спрямованості виробництва, удосконаленні виробничого процесу, який спрямований на підвищення конкурентоздатності продукції, розширення ринків збуту не тільки в середині країни, а і за її межами. Інвестиційний проект — сукупність заходів, спрямованих на впровадження інноваційної пропозиції та забезпечення необхідними ресурсами. Крім того, розробка інноваційного проекту передбачає розрахунок його економічної ефективності.

В економічній літературі [2, с. 23] визначають напрями реалізації інноваційної пропозиції:

1. Удосконалення елементів існуючих технологій виробництва.
2. Утворення нового підприємства.
3. Розробка великих цільових науково-технічних програм.

У цілому вони відповідають напрямкам проведення інноваційної політики, яку проводять промислові підприємства в Україні (табл. 1).

Таблиця 1

Напрямки проведення інновацій промисловими підприємствами в Україні у 2000–2011 роках

Показники	2000 р.		2005 р.		2010 р.		2011 р.	
	Усього	Питома вага	Усього	Питома вага	Усього	Питома вага	Усього	Питома вага
Загальна кількість підприємств, які займаються інноваційною діяльністю:	1705	18,0	1193	11,9	1462	13,8	1679	16,2
в т. ч. мали витрати: — дослідження і розробки, придбання прав на патенти, ліцензії та інше;	436	4,6	317	3,2	307	2,9	332	3,2
— придбання засобів виробництва; інші напрямки проведення інновацій.	564	6,0	549	5,5	840	7,9	1062	10,3

Примітка: складено автором на підставі статистичного збірника Державної служби статистики України “Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2011 році” [3, с. 175].

Як свідчать статистичні дані, з 2000 по 2011 рік інноваційна активність промислових підприємств постійно скорочується. Так, за визначений період кількість промислових підприємств, які займалися інноваційною діяльністю, зменшилась з 1 705 в 2000 році до 1 679 в 2011 році (тобто на 1,6 %), а також зменшилась їх питома вага з 18 % до 16,2 %, але при цьому потрібно відзначити, що найменша кількість їх була в 2005 році, а потім вона поступово збільшувалась. Зменшувалась кількість підприємств, які витрачали кошти за напрямками інноваційної діяльності на 24 % (з 436 в 2000 році до 332 в 2011 році). У той же час збільшилась кількість підприємств, які займалися придбанням машин та різних засобів виробництва. Зростання становило 88,3 % (з 564 в 2000 році до 1 062 в 2011 році). Це свідчить про те, що більшість підприємств займалося не науковими дослідженнями, розробкою нових технологій, сучасної новітньої техніки і навіть не її удосконаленням, а імпортом основних фондів, тобто був обраний так званий імпортний напрямок інноваційного розвитку держави.

Також зменшилась і кількість промислових підприємств, які займалися інноваційною діяльністю. Аналіз проведений на підставі статистичних даних статистичного збірника Державної служби статистики України “Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2011 році” (таблиця 8.24 та 8.33) [3, с. 206, 215].

Так, якщо в 2000 році кількість підприємств, які впроваджували інновації, становила 1 491, то в 2011 році кількість зменшилась до 1 327, тобто на 11 %. Достатньо суттєво, на 46,7 %, зменшилась кількість підприємств, які освоювали виробництво інноваційних видів продукції (з 1 372 в 2000 році до 731 в 2011 році). Тільки на 8 % збільшилась кількість підприємств, які займалися впровадженням

нової техніки, що свідчить в більшості про імпортний напрямок інноваційної діяльності промислових підприємств. Майже на 40 % збільшилась кількість підприємств, які займалися інноваційною діяльністю по освоєнню маловідходних, ресурсозберігаючих та безвідходних виробництв, хоча їх питома вага дуже знизилась (в 2011 році вона склала всього 2,3 % від загальної кількості підприємств, які займалися впровадженням інновацій). Для України цей напрямок дуже важливий у зв'язку з недостатньою ресурсною базою та існуванням у більшості випадків матеріально- та паливо-затратних технологій. При цьому потрібно відзначити, що збільшилось впровадження нових або вдосконалення інших методів обробки та виробництва продукції.

Ці напрями характерні для сучасного розвитку інноваційної політики України. У сучасних умовах економічної кризи головним напрямком подальшого збільшення обсягів виробництва і головне реалізації продукції є покращання якості, зростання суспільної продуктивності праці та підвищення конкурентоспроможності виробників та конкурентоздатності продукції. Це можливо, в першу чергу, при проведенні активізації інноваційної програми діяльності як на рівні держави, так і підприємства.

Подальший розвиток інноваційної діяльності в Україні найбільш доцільно спрямувати на таке:

1. Перехід від закупівлі основних фондів, машин та механізмів з-за кордону на проведення власних науково-технічних розробок, нової техніки або удосконалення такої, що вже діє. При цьому велике значення має визначення державної інноваційної політики і відповідно її вплив на ці процеси. У першу чергу це стосується фінансової підтримки нових інноваційних проектів у вигляді фінансування, надання дотацій, різних кредитів та позик, проведення лізингових операцій тощо. Ця допомога повинна розраховуватись на досить тривалий період часу, але при цьому повинен здійснюватись достатньо ретельний контроль за використанням фінансових ресурсів.

2. Створення різних організаційних форм суб'єктів інноваційної діяльності за принципом створення таких, як "Силіконова Долина" (США), "Антиполісі Софія" (Франція), науково-технологічний коридор "Токіо-Нагоя-Осіка-Коба" (Японія) та інше. Вплив держави на ці процеси полягає у першу чергу в наданні допомоги при виділенні земельних ресурсів у безкоштовну або пільгову довгострокову оренду, наданні пільг при сплаті мита при завезенні на територію держави сировини та матеріалів, обладнання, машин та механізмів, які використовуються при проведенні інноваційної діяльності, та інше.

3. З урахуванням особливостей економічного розвитку України вчені та фахівці [4, с. 48; 5, с. 2] визначають особисту форму проведення інноваційної політики у вигляді утворення інноваційних кластерів — сконцентрованих на визначній території різних суб'єктів, які пов'язані єдиною метою, доповнюють один одним. До складу таких кластерів можуть входити, крім виробничих підприємств, наукові установи, постачальники обладнання, сировини та матеріалів.

4. У складі утворених кластерів повинні бути ще структури, які забезпечують фінансування інноваційного проекту. Найбільш ефективним, з точки зору проведення інноваційної діяльності та контролю за нею, може бути входження в склад кластера комерційного банку або потужної фінансової групи.

5. Найбільший ефект буде досягнутий при входженні до складу зазначеної організаційної структури науково-дослідного підприємства, його підрозділу або вищого навчального закладу.

Подальший розвиток економіки України неможливий без активізації проведення інноваційної політики як на рівні держави, так і окремого господарюючого суб'єкта, але ефект буде досягнутий тільки завдяки розробці та проведенню різноманітних організаційних та економічних заходів при допомозі з боку держави.

Список використаних джерел

1. Жилияев, І. Б. Особливості формування сучасної національної інноваційної системи України [Текст] / І. Б. Жилияев // Інвестиції та інноваційний розвиток. — 2009. — № 4. — С. 12–17.
2. Беляков, В. Н. О финансовой поддержке инновационной деятельности [Текст] / В. Н. Беляков // Інвестиції та інноваційний розвиток. — 2009. — № 4. — С. 22–25.
3. Наукова та інноваційна діяльність в Україні : статистичний збірник / Державна служба статистики України. — К. : Інформаційно-видавничий центр Держстату України, 2012. — 305 с. [Електронний ресурс] Державна служба статистики України. — URL : http://ukrstat.org/uk/druk/katalog/kat_u/publnauka_u.htm.
4. Бойко, О. С. Правові аспекти інноваційних кластерів [Текст] / О. С. Бойко, П. О. Кушпіль // Інвестиції та інноваційний розвиток. — 2009. — № 1. — С. 47–50.
5. Івченко, В. А. Формування Національних інвестиційних кластерів в Україні як елемент інституціонального забезпечення сталого розвитку [Текст] / В. А. Івченко // Інвестиції та інноваційний розвиток. — 2009. — № 1. — С. 1–4.

Надійшла до редакції 11.03.2013

Литвиненко Я. В. Направления инновационного развития Украины в период экономического кризиса

В условиях экономического кризиса в Украине выход из него зависит от эффективности деятельности как субъектов хозяйственной деятельности, так и государства в целом. Это возможно только при условии увеличения валового внутреннего продукта, роста производства товаров и услуг за счёт интенсивности производственного процесса. Также основным заданием становится повышение конкурентоспособности как производителя, так и конкуренции продукции, которая производится, или услуг, которые предоставляются. Решение этого задания возможно при интенсификации производственного процесса, внедрении новых технологий, техники, то есть проведении инновационной деятельности как на уровне отдельного предприятия, так и государства в целом.

Ключевые слова: инновационная деятельность, инновационная политика, инновационная система, инновационный проект, направления инновационной политики государства.

Lytvynenko, Ya. V. Directions of Innovative Development of Ukraine in Time of Economic Crises

In conditions of economic crises in Ukraine, its recovery depends on the effective activity of both business entities and state as a whole. This is possible only in case of increasing of Gross Domestic Product, increasing of production of goods and services due to the intensity of the production process. Also, the main task is to increase the competitiveness of both producers and competitiveness of produced products and provided services. Performance of this task is possible only if the production process is intensified, new technologies and techniques are introduced, it means carrying out innovative activity at the level of individual enterprises and the state in general.

Keywords: Innovative activity, innovative policy, innovative system, innovative project, directions of innovative policy of state.

